

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
מטות
תמוז ה'תשע"ג ב'שכ"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

"כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה", מדוע לא כתוב בלשון "זכה" לעתיד, ומה באה לרבות המלה 'כל'.

מפני מה חרבה ירושלם?

דברי חז"ל "כל המבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו", מדוע לא אמרו בלשון עבר "מי שביזה", יסוד גדול בעניין זה ובכל כיוצא בזה, ומהו ריבוי "כל" המבזה. כיצד מצינו בגמרא עניינים הנראים שיש בהם ביזוי תלמידי חכמים. מקור לפירוש 'כל המבזה תלמיד חכם' דהיינו ת"ח המבזה ת"ח אחר. עניין קרית שמע, ושזהו התיקון לאחד מהעוונות שגרמו לחרבן בית המקדש. השלמה בעניין מי קבע את בשכמל"ו, הבנת דברי מהרי"ץ בעץ חיים בעניין אמירת בשכמל"ו, דברי ספר "מפי חכמים" בעניין מדוע בחר יעקב אבינו באותיות אלו דוקא, וכיצד הדבר מתיישב עם הסימן "משה מוציא וכלב מכניס". השלמה בעניין יישוב הסתירה בדברי חז"ל בעניין מאימתי זכו ישראל לומר פסוק בשכמל"ו, והתייחסות לתירוץ "מדרשים חלוקים". השלמה בעניין פירוש מהר"ש שבזי זיע"א ש"גנב" היינו "שמר", ופירוש המלה "נטרית" שבתרגום אונקלוס. השלמה בעניין "פתח גנובה", דברי בעל מקנה אברהם, והשלמת פירוש מרן שליט"א בעניין זה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול הלשון – 03-6171031
מספר השיעור במערכת קול הלשון – 339
מספר השיעור בדיסקים – 213

השיעור מוקדש להצלחת
הילד יצחק בן הרב איתי דהרי הי"ו.
יהי רצון שיגדלהו ה' יתברך לעבודתו וליראתו,
ויפתח לבו לתלמוד תורתו,
וימלא כל משאלות ליבו ולב הוריו לטובה, אכי"ר.

"כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה", מדוע לא כתוב בלשון 'זוכה לעתיד, ומה באה לרבות המלה 'כל'.

הגמרא במסכת תענית [דף ל' ע"ב] אומרת, כל המתאבל על ירושלם, זוכה ורואה בשמחתה. שנאמר [ישעיה ס"ו, י"], שְׂמַחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל אֲהַבֶיהָ, שִׂישׁוּ אֶתְהָ מְשׁוּשׁ כָּל הַמְתַאבְלִים עָלֶיהָ. הימים האלה, הם ימי בין המצרים, עליהם נאמר כָּל רַדְפֵיהָ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמְצָרִים ואיכה א', ג'. משבעה עשר בתמוז, ועד לסיומם בתשעה באב, אלו הם כ"א ימי אבילות, אשר נקבעו על ידי חז"ל. אם כי מדינא דתלמודא, לא קבעו איסור נישואין ולא איסור תספורת וכו', אבל בכל זאת נהגו במשך הדורות הרבה חומרות בימים אלו, כיון שראו כי עֵבֶר קָצִיר פָּלָה קִיץ וְאִנְחָנוּ לֹא נִשְׁעָנוּ וירמיה ח', כ"ג, לכן לא נשארנו רק עם דינא דתלמודא, מה שהיה בדורות ההם, כיון שבעוה"ר הִים הוֹלֵךְ וְסַעַר עָלֵיהֶם [וינה א' י"ג]. לא רק בגלל צרות החרבן, אלא גם מפני הצרות שבכל דור ודור. לכן הם קיבלו על עצמם חומרות ומנהגים, ו'מנהג ישראל תורה הוא'.

ראיתי שכמה מפרשים שואלים, מה הפירוש 'זוכה ורואה' בשמחתה? לכאורה היה צריך להיות כתוב, 'זוכה ויראה' בשמחתה. בלשון עתיד. מדוע דיברו בלשון הווה? ומתרצים, שהדיוק הזה נכון, כיון שכאשר אדם מתאבל על ירושלם, כבר ישנה שמחה ונחמה. שהרי בכגון דא מצינו גזירה על המת שישתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש [ועיין ברכות דף נ"ח ע"ב], וכיון שהיהודי אינו שוכח את בית המקדש, א"כ זוהי כבר הנחמה והשמחה. אינני יודע אעיקרא אם זוהי קושיא כ"כ, צריך לעיין בדבר, כי כמדומני שזהו סגנון חז"ל בכל עניינים הדומים לזה בלשון הווה, ממש כמו בנ"ד, 'זוכה ורואה'. זה לא מיוחד רק לכך. אבל בכל אופן, הרעיון בודאי נכון, כי עצם זה שחושבים על החרבן, אם היהודי אכן מתאבל, אינו מחכה שימי הצער האלה יעברו, אלא שהוא מתאבל ומצטער. והרי האבילות הולכת

ומתחזקת, ראשית שלושת השבועות, ואחר כך מר"ח אב, ובשבוע שחל בו תשעה באב, ובסעודה המפסקת שבערב תשעה באב, ותשעה באב עצמו, הדבר הולך ומחמיר, עד שהוא מגיע למצב שהוא ח"ו כאדם היושב ומתו לפניו.

אבל מה שבודאי צריך לדייק, מהו הפירוש 'כל' המתאבל על ירושלם? מה באה לרבות המלה 'כל'?

ישנם כמה וכמה דרגות באבילות. ישנם צדיקים יסודי עולם, שכל השנה מתאבלים על ירושלם. קמים בחצות לילה, בוכים וממרים על החרבן. וישנם אנשים, שלכל הפחות בימים האלה הם עושים תיקון חצות, וישנם העושים תיקון חצות גם בחצות היום וכדו'. כל אחד כפי איך שהוא מרגיש את החרבן. אבל ישנם אנשים, שהלכו לכיוון השני, הם אומרים, אנו איננו בדרגות האלה, ואי אפשר שאדם יתאבל בצורה "מלאכותית", כאשר אינו מרגיש את צער החרבן.

אמנם זהו דבר ממש דק, העומד על בלימה, כיון שבכל זאת כותבים בכמה ספרים בדרך מליצה, כי מי שאינו בוכה על החרבן, עליו לבכות על עצמו, שהוא במצב כזה, שאינו מבין מהו החרבן, מה איבדנו ומה חסר לנו. שיבכה על ירידתו ושפלותו. על כך שאנו במצבים כאלה, שאיננו מרגישים את הצער, ואיננו מבינים שצריך להתאבל. אבל כנראה זהו רק שלב, בכדי להגיע לשלב השני. כי אולי כשירגיש בחסרונו, בסופו של דבר הוא יתאבל על ירושלם. ונראה אמנם, כי גם אם נעשה זאת בשלב ראשון בצורה "מלאכותית", אבל החיצוניות משפיעה על הפנימיות.

ישנם דברים, שחז"ל חייבו לעשותם. תיקון חצות, חז"ל לא חייבו לומר, אין זו הלכה. אך בודאי שזהו דבר רצוי וראוי.

לכן נאמר 'כל' המתאבל, דהיינו, גם מי שעושה ומקיים רק את ההלכה, יזכה ויראה בשמחתה. כל קהילה לפי מנהגיה, כל מקום לפי מנהגו. והדבר מחייב, גם אם אינו דין,

שערי יצחק – השיעור השבועי

ולכאורה צריך להבין, מה דעת כל אחד כלפי הדעות האחרות? ועוד, שהרי הגמרא במסכת יומא [דף ט' ע"ב] אומרת, מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני ג' דברים שהיו בו, עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים, מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. וקשה, מדוע כאן בגמרא הדבר לא כתוב?

אולי לגבי 'שנאת חנם' יש לומר, שיש כאן דבר דומה, קרוב אליו. דהיינו 'שלא הוכיחו זה את זה'. כלומר, הסיבה שלא הוכיחו זה את זה, מפני שהיתה שנאה ביניהם. גם אם אדם רוצה להוכיח את השני, כיון שבינו לבין האדם השני ישנה שנאה רח"ל, ממילא אינו יכול להוכיחו, מאחר והוא לא יקבל את התוכחה, כי הוא יודע שלמוכיח ישם חשבונות. וכמו כן, זה דומה קצת לדבר האחרון שאמר רבי יהודה, על ש'ביזו בה תלמידי חכמים'. אבל שנאת חנם היה בבית שני, ובגמ' דלעיל מדובר על בית ראשון, שהרי מביאים ראיות מפסוקים שבנביאים.

בכל אופן, נראה שהכוונה היא, כי כולם צודקים. כל החכמים הם אמת, ודבריהם אמת. הרי נימנו כאן שבע עבירות, א' שבת, ב' קרית שמע, ג' ביטול תינוקות שלבית רבן, ד' לא היתה להם בושת פנים, ה' הושוו גדול וקטן, ו' לא הוכיחו זה את זה, ז' ביזו בה תלמידי חכמים. אומר בעל פרדס יוסף וויקרא כ"ו, י"ח, שזוהי כוונת תרגום יונתן בן עוזיאל. הרי ישנו תרגום עה"ת המיוחס ליונתן בן עוזיאל, אבל זה אינו שלו, כי הוא תירגם רק את הנביאים, כמבואר במסכת מגילה דף ג' ע"א. זה נקרא על שמו, אולם בעצם זהו תרגום ירושלמי. ישנן שתי נוסחאות של תרגום ירושלמי, היה כתוב ת"י בראשי תיבות, ובטעות חשבו המדפיסים שזהו תרגום יונתן, אבל זהו תרגום ירושלמי, בנוסחא קצת שונה.

בתורת מנהג ישראל תורה הוא. זה נקרא 'מתאבל על ירושלים'. אמנם הוא לא עשה דברים גדולים יותר, לא ניכר כ"כ הצער, והו"א שחס ושלום הוא לא יזכה, הלכך קמ"ל 'כל', לומר כי גם זה בכלל הנאמר "שישו אתה משוש 'כל' המתאבלים עליה". כנלע"ד בס"ד.

מפני מה חרבה ירושלים?

הגמרא במסכת שבת [דף ק"ט ע"ב] אומרת, מפני מה חרבה ירושלים? אמר אביי, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת וכו'. אמר רבי אבהו, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שביטלו קרית שמע שחרית וערבית וכו'. אמר רב המנונא, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שביטלו בה תינוקות שלבית רבן. לא נאריך בכך, כי הגמרא הזאת ידועה. וישנם הרבה דברים שצריכים להבין במאמרים הללו, אבל נעמוד כעת רק על נקודה אחת. ועל כל עניין, מביאים הם ראיות מפסוקים שונים. אמר עולא, לא חרבה ירושלים, אלא מפני שלא היה להם בושת פנים זה מזה. אמר רבי יצחק, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שהושוו קטן וגדול. אין כבוד. אמר רב עמרם בריה דר"ש בר אבא א"ר שמעון בר אבא א"ר חנינא, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה. דהיינו, רואים אנשים העושים עבירות, ושותקים, נשארם אדישים. אמר רב יהודה, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים, שנאמר [דברי הימים ב' ל"ו ט"ז] וַיְהִי מִלְעֲבִים בְּמִלְאֵי הָאֱלֹדִים וּבּוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתְעַתְּעִים בְּנִבְאָיו, עַד עֲלוֹת חַמַּת יְיָ בְּעָמוֹ עַד לְאִין מִרְפָּא. מאי 'עד לאין מרפא'? אמר רב יהודה אמר רב, כל המבזה תלמידי חכמים, אין לו רפואה למכתו.

נמצאו כאן דעות שונות, מדוע חרבה ירושלים. כל אחד אומר, לא חרבה ירושלים, אלא בשביל דבר זה.

הפסוק אומר בפרשת בחקותי ויקרא כ"ו, י"ח, וְיִסְפְּתִי לְיִסְרָה אֶתְכֶם שְׁבַע עַל חַטָּאתֵיכֶם. אומר התרגום, על שבע עבירות דחטיתון קדמי. כלומר, על שבע העבירות הללו, חרבה ירושלים. ומה שכל אחד אומר 'לא חרבה ירושלים אלא בשביל דבר זה', הכוונה כפי הנראה לענ"ד, שכל סיבה לבדה היא מספיקה בכדי להחריב את ירושלים. אבל כל זמן שלא ביזו תלמידי חכמים, היא לא נחרבה. מובא משל למה הדבר דומה, לעשיר שחיתן את בתו עם אדם עני, אבל העני לא נהג כבוד בחמיו העשיר. כאשר העשיר ראה שהעני מתחצף אליו, הוא רצה להענישו. אבל לאותו עני היה קרוב שהוא תלמיד חכם, ובכל פעם שהיה סכסוך ביניהם, היה התלמיד חכם מתערב ומלמד עליו זכות. והעשיר היה אומר, מחול לך. פעם, ופעמיים, ושלוש. כך היה שש פעמים. אבל בפעם השביעית, החתן העני כבר התחצף אפילו לקרובו התלמיד חכם, ביזה אותו. אמר העשיר, אם הוא מתחצף לקרובו התלמיד חכם, זה שמגן עליו תמיד ומלמד עליו זכות, א"כ כעת אין לי בעיא, כיון שהתלמיד חכם לא ילמד עליו זכות יותר, ממילא עכשיו נעניש אותו על הכל, 'שבע על חטאתיכם'. ה"ה בנ"ד, אכן כבר על חטא אחד היה צריך להחריב את ירושלים, אבל הדבר נדחה ונדחה, ובסופו של דבר עשו אתם חשבון על הכל. הדבר הששי הוא על שלא הוכיחו זה את זה, זוהי שנאת חנם, והדבר השביעי והאחרון הוא, על ש'ביזו בה תלמידי חכמים'. ואם כבר מביזים תלמידי חכמים, כבר לא איכפת להם מגדולי הדור, הציבור לא מתייחס אליהם, א"כ אין מי שיגן על הדור, הת"ח אינם מתפללים עליהם, ממילא הדרך פתוחה והם נענשים על הכל.

דברי חז"ל "כל המבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו", מדוע לא אמרו בלשון עבר "מי שביזה", יסוד גדול בעניין זה ובכל כיוצא בזה, ומהו ריבוי "כל" המבזה.

הלשון הוא, 'כל המבזה תלמידי חכמים אין רפואה למכתו'.

נראה לענ"ד כלל בדבר זה ובכל כיוצא בזה, שמדברים חז"ל בלשון הווה, שאין המדובר באדם שביזה פעם אחת ת"ח, רח"ל. לומר שמי שביזה ת"ח פעם אחת, אין רפואה למכתו, זהו דבר חמור מאד. דיברנו פעם [שיעור מוצש"ק ויגש ה'תשע"ג] על נושא זה, וביארנו נקודות אחרות. אבל לענייננו, 'כל המבזה' היינו, אדם הרגיל לבזות, לא שהוא ביזה רק פעם אחת. חושבני שזהו יסוד גדול להרבה מקומות, היכן שכתוב כעין הלשון הזאת, ויש ליסוד זה כמה וכמה ראיות. ודאי שאפי' לבזות פעם אחת זה איסור גדול, אך לא ע"ז אמרו שאין רפואה למכתו. לכן לא כתוב כל מי "שביזה".

אמנם אינני יודע בבירור כמה פעמים צריך לבזות, אולי שלוש פעמים, או למי שרגיל בזה.

למשל, הגמרא במסכת בבא מציעא ודף נ"ח ע"ב אומרת, כל המלבין פני חבריו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא. וכי אדם שבייש את חבריו ברבים פעם אחת, כבר אין לו חלק לעולם הבא? אלא 'כל המלבין היינו, אדם הרגיל בעבירה זו. לכן לא כתוב כל "מי שהלבין"'.
 יסוד זה, מפורש בדברי הרמב"ם והלכות תשובה פ"ג הל' י"ד. צריכים לדעת, כי בחיבור הרמב"ם, עלינו להתבונן בכדי להבין את החידושים שיש בו, כיצד הרמב"ם הבליע דברים בלשונו הזהב, כי כשמדייקים רואים איך הוא כלל דברים גדולים בתוך דבריו. אם מתוך שהיה לו ראיות לכך, אם מתוך הבנתו. רק צריכים לפתוח את העיניים. הרמב"ם כותב כך, יש עבירות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים, שהרגיל בהן, אין להם חלק לעולם הבא, וכדי הן להתרחק מהן ולהיזהר בהן. ואלו הן, המכנה שם לחבירו, והקורא

שערי יצחק – השיעור השבועי

לוי? אלא 'כל העונה' בלשון הווה היינו, שהוא עונה הרבה פעמים, הזכות הזאת עומדת לו. בדרך המתאימה לכך, מיישב החיד"א בספר פתח עיניים, סתירה בין שתי גמרות. הגמרא במסכת חגיגה [דף ג' ע"ב] אומרת, וזוהי תוספתא במסכת תרומות [פ"א ה"ג], איזהו שוטה? מי נחשב שוטה? הרי ישנם דינים בחרש 'שוטה' וקטן. היוצא יחידי בלילה, והלן בבית הקברות, והמקרה את כסותו, והמאבד מה שנותנים לו. מאידך, הגמרא במסכת פסחים [דף ק"ב ע"ב] אומרת, ציוה רבי יוסי ברבי יהודה את רבי, אל תצא יחידי בלילה, לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות. מפני שאגרת בת מחלת היא, ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין, וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו. שואל בעל טורי אבן [חגיגה שס], ממה שאמרו 'אל תצא יחידי בלילה, לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות', משמע שבשאר הלילות אין בעיא. ואילו במסכת חגיגה אמרו, ש'היוצא יחידי בלילה' הוא שוטה. משמע כל לילה. כיצד יתיישבו שני הדברים הללו?

אומר החיד"א [פתח עיניים חגיגה שס], מה שכתוב 'איזהו שוטה, היוצא יחידי בלילה', פירושו שהוא רגיל בכך, ולא שהוא יצא רק פעם פעמיים. 'היוצא יחידי בלילה' והלן בבית הקברות, וכו', המדובר שהוא עושה זאת פעמים רבות, רואים שהוא שוטה. הרי יכול שלאדם קרה מקרה והוא לן בבית הקברות מאיזו סיבה, כמו המעשה באותו חסיד, מה שמובא במסכת ברכות [דף י"ח ע"ב], או שלאדם היה איזה משהו דחוף והוא יצא יחידי בלילה, היתה לו נחיצות לדבר מסויים, אבל לא בשביל כך הוא נחשב שוטה. והגמרא במסכת פסחים מדברת, 'אל תצא יחידי בלילה', משמע אפילו פעם אחת, כי לילי רביעיות ולילי שבתות זוהי סכנה לאדם אפילו בפעם אחת. אבל בשאר הלילות, אם האדם נחוץ לו והוא יוצא, אינו ניזוק, ולא בשביל כך הוא נקרא שוטה. יכולה להיות סיבה, שהאדם יצא, וזה אינו נורא.

לחבירו בכינויו, והמלבין פני חבירו ברבים, והמתכבד בקלון חבירו, והמבזה תלמידי חכמים, והמבזה רבותיו וכו'. הרמב"ם הקדים לנו, שהמדובר במי 'שרגיל בהם'.

שאלה מהקהל: הרמב"ם לא הזכיר דין המוציא שם רע, ואילו בחפץ חיים משמע שאין לו חלק לעולם הבא?

תשובת מרן שליט"א: אם הרמב"ם לא מזכיר 'מוציא שם רע', יתכן כי בעניין הוצאת שם רע, אפי' בפעם אחת כבר אין לו תקנה, כיון שהתפרסם על ידו השם רע, שהוא דבר שקר, ולכן אין לו מחילה, דהיינו הנפגע אפילו לא חייב למחול לו. אם שאלתך היא מצד הלשון, כי ממה שאמרו 'המוציא שם רע' משמע שזה אינו פעם אחת, אלא פעמים רבות כמו שאמרנו לגבי 'המבזה' ת"ח, 'המלבין' פני חבירו ברבים, אכן אולי המציאות היא כך, שכאשר האדם אומר דבר גנאי על חבירו, רק כאשר הוא חוזר עליו כמה פעמים, אז הדבר מתפרסם, אז מתקבלים הדברים בציבור, וכבר קשה לתקן זאת. אפילו כשהוא בא ומבקש מחילה, הרי יש רבים ששמעו את הגנאי ולא ישמעו שהוא התחרט אחרי כן על כך, לכן אינו חייב למחול לו מצד הדין.

מצינו כמה וכמה מקומות כאלה. אמנם מצאתי כתוב דבר אחד, שהמדובר הוא 'אפילו פעם אחת', אבל לפום רהטא אינני יודע מהי ראייתו. הדבר מובא בספר דרך שיחה ופרשת ואתחנן, דף תק"ו, בעניין המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר, מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה, כאילו מתחייב בנפשו [אבות פ"ג, מ"ז]. הוא כותב שם שהמדובר אפילו בפעם אחת. אינני יודע מה המקור, והדבר צריך עיון.

עוד ישנה לשון כגון זו, כל העונה 'אמן' יהא שמיה רבא מברך' בכל כחו, קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה [שבת קי"ט ע"ב, תיקוני זוהר דף ס"ג ע"א]. וכי אם אדם ענה רק פעם אחת אמן יהא שמיה רבא, בכל כוחו, כבר 'קורעים

זוהי ראייה למה שאנו אומרים, שסגנון הלשון שאומרים 'היוצא' 'הלן', היינו בפעמים רבות. חושבני שעל פי זה, מי שיעבור ויבדוק נושא זה, יהיה לו הדבר תירוץ להרבה קושיות בעניינים שבכל הש"ס.

כיצד מצינו בגמרא עניינים הנראים שיש בהם ביזוי תלמידי חכמים.

יסוד חשוב נוסף, שאומר הרב שני לוחות הברית. הרי אסור לבזות תלמידי חכמים, א"כ היאך מצאנו בש"ס, שביזו גדולי ישראל? כתבו עליהם דברים, שאם לא היה כתוב אותם בגמרא, לא היינו יודעים מהם. כגון, הגמרא במסכת כתובות [דף כ"ג ע"א] אומרת על שמואל, שבנותיו נשבו. יתירה מכך אומרת הגמרא במסכת גטין [דף מ"ה ע"א] על בנות רב נחמן, שהן עסקו בכישוף, ולבסוף כתוב עליהם דברים יותר גרועים. בנותיו של רב נחמן היו בוחשות את הקדרה הרותחת ביד, הסתכל על כך רב עיליש, וחשב איזה צדקניות הן, כיצד לא נכווה להן היד? עד שבסופו של-דבר הוא הבין, שזה היה בדרך כישוף, כאשר התברר לו עליהם דברים מגונים. אסכך, כיצד חז"ל ביזו את רב נחמן, וכתבו זאת בספרים לדורות?

זוהי קושיא חזקה. אך גם התירוץ 'חזק'. אומר השל"ה כך ובתורה שבעל פה, כלל 'פה קדוש' דף י"ד ע"ב לפני דף ת"ט ע"ב, נ"ד, לכאורה יש בתלמוד עוד קושיא היותר חזקה, והיא זאת, הוא מביא מאמר אחר, הנה הזהיר לספר מגנות בהמה טהורה, ובתלמוד ביש מקומות מספר בגנות עמודי עולם, גדולי האמוראים, כגון בנתיה דמר שמואל דאישתביין וכו', ובנתיה דרב נחמן דהוי מבחשי קדירה בכשפים, וכיוצא באלה שלא לכבוד הוא לאבותיהם הקדושים. ואיך יוזכר שמן? אולי נגיד, כיון שחז"ל רצו לספר את הסיפור, מצאו צורך לתלמוד מכך איזה דברים. א"כ היו אומרים 'אחד החכמים', מבלי להזכיר שמו. למה צריכים לומר ולהזכיר את שמו בפירוש?

מתרין השל"ה, אבל דע, כי באמת ובצדק נכתב, כי לא לפני חכמי התלמוד חנף יבוא, כי היה איזה עוון על אביהם, שבאו בנותיהם לכלל זה. דהיינו, שלא הוכיחו אותם תמיד בתוכחת מוסר, וכיוצא בזה. אם בנותיו של רב נחמן היו כאלה, כנראה היתה לו איזו אשמה בכך, שהוא לא חנך אותם ולא דאג להם, וכן לגבי שמואל. דהיינו, כנראה יש איזה עוון לאבא, ולכן כתבו זאת, בכדי שתהיה לו כפרה על עונו. ביזו אותו, בכדי שבעולם הבא הוא יהיה זך ונקי, כיון שדיברו בגנותו. אין בתורה 'משוא פנים'. גם הגדולים, אם היה להם איזה דבר קטנטן, אפילו אולי שאיננו יודעים, לא היינו מייחסים לכך חשיבות, אבל הם אמת ודבריהם אמת, לכן הם לא הסתירו שום דבר. והשל"ה מוסיף ואומר, והיה זה על צד העונש, להיות נכתב דבר זה בתלמוד, מה אתה אומר, שזהו דבר גנאי? ודבר שהוא מצד העונש, לא שייך לומר 'אל תספר בגנותו', כי זה הדין שלו, לספר בגנותו שלו בדבר זה. אדרבה, זהו אינו היתר, אלא כך צריך לעשות. כמו שמעשים בכל יום, הבית-דין פוסקים, ועושים הכרזה על אדם אחד. דברי גנות הוא? כאשר מישהו עושה בעיות, הבית-דין מוציאים עליו פסק דין, עושים הכרזות שאדם זה אינו בסדר, ומגנים אותו. משום שהדין נותן ליענש בכך.

השל"ה מאריך בזה, ומביא עוד דבר חידוש. כתוב בגמרא [סנהדרין דף ק"י ע"ב], דור המדבר, אין להם חלק לעולם הבא, רח"ל. מהרי"ץ כבר מעיר בעניין זה בספר עין חיים [ח"ב סדר שמח"ת דף צ' ע"ב, ד"ה והשיב ענפים שרשים], שהדבר אינו כפשוטו. השל"ה שם מביא פירוש מפליא מאד, הכוונה היא, שאין להם צורך לעולם הבא. דהיינו, הם במדרגות כאלה, שאינם צריכים להגיע לעולם הבא, כמו שאנחנו. אולם אין פירושו שח"ו הם לא יזכו לעוה"ב. אדרבה, אין למעלה ממעלתם של דור המדבר. אנחנו צריכים 'עולם הבא', בכדי להכיר את הקב"ה, אבל הם, הכירו את

שערי יצחק – השיעור השבועי

עניין קרית שמע, ושהו התיקון לאחד מהעונות שגרמו לחרבן בית המקדש. השלמה בעניין מי קבע את בשכמל"ו, הבנת דברי מהרי"ץ בעץ חיים בעניין אמירת בשכמל"ו, דברי ספר "מפי חכמים" בעניין מדוע בחר יעקב אבינו באותיות אלו דוקא, וכיצד הדבר מתיישב עם הסימן "משה מוציא וכלב מכניס".

אחד העניינים הנוספים שיש לנו לתקן, הוא עניין 'קרית שמע'. חיזוק האמונה, וקבלת עול מלכות שמים.

כאשר יעקב אבינו פגש את יוסף [בראשית מ"ו, כ"ט], נאמר, וַיִּבֶךְ עַל צְוֹאָרְיוֹ עוֹד. מדוע כתוב 'צואריו', בלשון רבים? אלא, שהוא בכה על שתיים, על בית המקדש הראשון, ועל בית המקדש השני. ולמה הוא קרא אז את קרית שמע? כיון שאחד מהעונות לחרבן ירושלם היה מפני ש'ביטלו קרית שמע שחרית וערבית'. כמו שנאמר, הוּי מְשֻׁבְּמֵי בְּבִקְרֵי שֶׁכֶר יִרְדְּפוּ מֵאַחֲרֵי בְּנֵשֶׁף יַיִן יִדְלִיקֶם וַיִּשְׁעִיהֶם, דהיינו בבוקר ובערב, לא קראו קרית שמע. לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דְעַת [שם פסוק י"ג]. א"כ אחד התיקונים הוא, קרית שמע.

דיברנו בשיעור הקודם, לתרץ את הסתירה שישנה בין המדרשים, האם יעקב אבינו קבע את בשכמל"ו, או שמשא רבינו קבע זאת. לא אחזור על הדברים שאמרת, רק נחדד ונוסיף עוד מספר נקודות.

אולם בכדי שהדברים יהיו ברורים, אקדים ואקרא לפניכם את לשון מהרי"ץ בעניין, כי הוא מביא את יסודות נדון דידן ובעץ חיים ח"א דף ל"ה ע"ב, אחר פסוק ראשון, יאמר בשכמל"ו בלחש, דאיתא בגמרא פסחים ודף נ"ו, ע"א, מאי טעמא מוסיפינן בשכמל"ו? דאמר רבי שמעון בן פזי, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וּבְרֵאשִׁית מִטָּה, א"ל, אמר, ח"ו שמא יש במטתי (מרן שליט"א קורא בכינוי. 'במטתי') פיסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, או כיצחק שיצא ממנו עשיו? אמרו לו, 'שמע ישראל ישראל יי' אלדינו יי' אחד'. 'שמע ישראל' אבינו, דהיינו, הם מדברים אל ישראל אביהם. אמרו, כשם שאין בליבך אלא אחד, כך אין

הקב"ה מבלי להגיע לעוה"ב. ומה שרבי עקיבא אמר זאת בצורה לא יפה, שמובן כאילו הדבר גנאי, זאת בשביל שיהיה להם הדבר לכפרה. לכן הגמרא אומרת [שם], שבקה רבי עקיבא לחסידותיה. לא ניכנס לנושא זה, כיון שזה עניין בפני עצמו.

בכל אופן, אם אלו החטאים שגרמו לחרבן בית המקדש, א"כ אנו מבינים את מה צריך לתקן.

מקור לפירוש כל המבזה תלמיד חכם' דהיינו ת"ח המבזה ת"ח אחר.

דיברנו בזמנו [מוצש"ק ויגש ה'תשע"ג] מה הפירוש, 'כל המבזה תלמידי חכמים', מה בא לרבות 'כל' פירשנו בס"ד שהדבר בא לומר, שאפילו תלמיד חכם לא יבזה תלמיד חכם אחר.

יצא כעת הספר "אוצרות האגדה", על עין יעקב, וראיתי שמביאים את התירוץ שאמרנו בס"ד, בשם ספר פרדס יוסף, בפרשת בחקותי [שם, וז"ל, אפילו ת"ח, אסור לו לבזות ת"ח חבירו. א"כ ברוך שכיוונתי. בזמנו הבאנו את פירוש ספר בן יהודע, שהדבר בא לרבות את מי שמבזה ת"ח אפילו ברמז. אולם אמרתי בזמנו, שנראה לי שהפירוש אחר, כיון שיוצא לפי דבריו, כי המלה 'כל' אינה חוזרת על האיש המבזה, אלא על הביזיון. לכן ביארנו באופן אחר, שאסור לת"ח לבזות את ת"ח חבירו. כמרכן גם אם הדבר נובע מכך שהוא בן תורה, או כשרואה שהרב השני חולק על רבו, לכן הוא מבזה אותו.

דבר זה, בעוה"ר, הוא בעוכרינו. ולצערינו, צריך הרבה תיקון בעניין זה. ישנם אנשים, שאינם פוסקים מלדבר. הדבר הפלא ופלא. כנראה יצר הרע נותן להם הרבה כוחות, והיתרים מדומים רבים. אבל עלינו לזכור, כל מי שלא נבנתה ירושלם בימיו, כאילו נחרבה בימיו [עיי' ירושלמי יומא א' א"ג, וזאת היתה סיבה לחרבן בית המקדש].

בליבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר, 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. וזהו אמרו פעם שנית, וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם [שם פסוק ב']. כלומר, מאמר זה שהוא בשכמל"ו, יהא קבלה בידכם. וענו כולם ואמרו כן.

הרי הפסוק אומר, הִקְבְּצוּ וְשָׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב, וְשָׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם. מדוע כתוב פעמיים 'ושמעו'? הרי די בפעם הראשונה שאמר 'הקבצו ושמעו', אלא כשהוא אומר בפעם השנייה 'ושמעו', המלה 'שמיעה' היא מלשון קבלת דברים כידוע. דהיינו, תקבלו עליכם לומר אחרי 'שמע ישראל' את הפסוק בשכמל"ו. א"כ יש לנו צוואה מהזקן, מיעקב אבינו, מישראל סבא, שעם ישראל לדורי דורות יאמר את בשכמל"ו.

ממשיך מהרי"ץ ומביא את לשון הגמרא בפסחים, אמרי רבנן, היכי נעביד? נימריה, הא לא אמרה משה רבינו. לא נימריה? הא אמרה יעקב. הרי משה רבינו, לא כתב זאת בתורה. בפרשת ואתחנן [דברים ו' ד'] נאמר, שָׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד, ולא כתוב בשכמל"ו. משה רבינו לא אמר זאת, אלא יעקב אבינו. כנראה יש בכך גם בעיא של "בל תוסיף", שהרי הדבר אינו כתוב בתורה. אם משה רבינו לא אמר זאת, משמע שהוא לא רצה לומר. לכן, התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי, וממילא הרווחנו את הכל.

מהרי"ץ מוסיף בהמשך דברים, בכדי להבין את עומק העניין. ולמרות שלצערנו איננו מבינים את הדברים לאמיתתם כהויתן, אבל בכל אופן נקריא זאת, רק בכדי 'לטעום' על קצה המטה מעט מן הדבש, להבין זאת קצת. בפרט שכעת הדבר מורגש יותר, עכשיו שהם ימי בין המצרים, ובעוה"ר שכינתא בגלותא. הוא מביא שתי סיבות, מדוע משה רבינו לא אמר את בשכמל"ו? ומה שלא אמרו משה, לפי שהיה במקום כנסת ישראל, דמפיה היה כותב. מה שאין כן יעקב הוצרך לאמרו,

להמשיך ברכה וריצון מלמעלה למטה, לפי שנסתלקה ממנו שכינה. מהרי"ץ מביא זאת בשם רבינו מנחם רקנאטי, שמסביר כך את ההבדל, למה משה רבינו לא אמר, ויעקב כן אמר? התשובה היא, כיון שמשה רבינו היה במקום כנסת ישראל, דהיינו הוא במקום השכינה, ואם כן אינו יכול לברך את השכינה 'ברוך שם כבוד מלכותו'. הרי 'מלכותו' זוהי השכינה, זוהי כנסת ישראל, ומשה רבינו מדבר בשמה. חז"ל אומרים, כי השכינה היתה מדברת מגרונו של משה רבינו, א"כ אינו יכול לברך את השכינה, כי הוא בעצמו מדבר בשמה. אבל יעקב אבינו, הסתלקה ממנו השכינה, לכן הוא מברך את השכינה, זאת הסיבה שרק יעקב אבינו אמר את בשכמל"ו.

מוסיף מהרי"ץ ואומר, ובספר כת"י (זה ר"ת כתר יוסף) כתב בשם לבנת הספיר, כי טעם שאמרו יעקב, לפי שהיה יורד לגלות ושכינה עמו, והוצרך להמשיך לה ברכה ולא יפסוק השפע. כלומר, כעת יעקב אבינו יורד למצרים, וכיון שעכשיו השכינה בגלות, א"כ ח"ו יהיה חסר שפע לשכינה מהמדות העליונות, לכן יעקב אבינו היה צריך לברך את השכינה. אבל משה רבינו לא היה צריך, ומשה היה עולה מן הגלות אל הארץ, לא היה צריך לאמרו, כי כבר כלולה במעלה בארבעים שנה של-מלכות, משה היה מאיר להם השמש והירח מקבלת בלי הפסק, עכ"ל. דהיינו, השכינה היתה מלאה שפע, אינה חסר כלום, לכן אין צורך לברך ולהוסיף לה ברכה על כך. אלו הסברים קלים, רק בכדי להבין קצת את הכיוון, מהו ההבדל ביניהם, בעומק הדברים.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, ואמרינן באלה הדברים רבה [ואתחנן פרשה ב' אות ל"א], למה ישראל אומרים בשכמל"ו בחשאי? בשעה שעלה משה למרום גנבו מן המלאכים, ולימדו לישראל. [משל] לבן ביתו של-מלך, שהיתה לו בת בתולה, והיה רואה בגדים

שערי יצחק – השיעור השבועי

אם כן, הדברים בודאי אינם כפשוטם. עמדנו כבר על נקודה אחת, להסביר את העניין, וכי ח"ו משה רבינו 'גנב'? איך אפשר להבין זאת? אבל בעומק הדבר, מי שיראה בספר "מפי חכמים" ודף מ"א, ישנו שם הסבר קצת יותר מורחב בעניין זה. אקרא לכם כמה שורות מדבריו, בכדי לקבל מושגים. 'משל לבת מלך', היא השכינה. 'הריחה ציקי קדירה', הם התבלין שבתבשיל הטוב, שאדם מתאוה לריחו הטוב. כידוע, השכינה נקראת 'בת מלך'. מצוי בשירי הדיואן של רבינו שלום שבזי נע"ג, הוא כותב 'בת מלך', 'כלה מיוחדת', 'בת נדיב', כגון 'אדון הכל מחיה כל נשמה. יצו חסדו לבת נדיב חכמה, אלו הם כינויים לשכינה. פירוש הדבר, כי כשהשכינה הרגישה שבני יעקב ייחדו את השם עם שש קצוות בפסוק, אז היתה מצטערת שלא נתייחדה גם היא בשש קצוות שלה, כי גם היא מלך בתחתונים, כמו שהמלך גדול בעליונים. הרי בפסוק 'שמע ישראל', ישנם שש מלים. א"כ למלך כבר יש ייחוד. וכעת, גם לה יש ייחוד של שש מלים, זהו בשכמל"ו. א"כ היא 'מריחה ציקי קדירה', התבשיל טוב וחשוב, והיא מתביישת לבקש. או מפני הבושה, לפי שגנאי הוא למלך לשאול הכבוד בפיו, או מטעם שהיא כפופה תחת ידו, וכו'.

לאחר מכן בדף מ"ב כתוב כך, מי שירצה יעיין בפנים, אני רק קורא כמה שורות, הטה אזנך ושמע פירוש המשל הנמרץ הזה. 'משל לבת מלך', היא בתו של אברהם אבינו בעל החסד, ועליה נאמר [תהלים מ"ה, י"ד], פֶּלַע פְּבוּדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה, והיא דינה בת לאה. דהיינו, הרי אברהם אבינו נקרא מלך, שנאמר [בראשית י"ד, י"ח], אֶל עַמֶּק שְׁוֵה הוּא עַמֶּק הַמֶּלֶךְ. לאחר שאברהם אבינו ניצח את כל המלכים, בעניין עם לוט, מפני ששבו את לוט אחיו. ובסוף הוא התגבר על כולם, הם השתוו לדבר אחד והמליכוהו. הרימו אותו על הכסא ואמרו 'יחי אדוננו המלך'. זהו 'בת מלך'. אברהם אבינו, הוא מדת החסד. 'הריחה ציקי

נאים ולוקח לה. קצת קשה לי הלשון, איך שהוא מובא בע"ח, מה הכוונה 'בן בתו של מלך', הנכד של המלך? מהו הקשר? לכן חושבני שצריך לתקן ולומר 'בן ביתו'. אמנם הסתכלתי בכתביד של מהרי"ץ, ואכן כתוב 'בתו', בלי יו"ד. אבל נראה לענ"ד שאין הכוונה לבן של הבת, כי איזה עניין יש לדבר על הנכד? אלא שחסר יו"ד, וצ"ל 'בן ביתו', והכוונה לאחד מהאנשים היוצאים ובאים בבית המלך, שיש להם רשות להיכנס ולצאת, 'רואי פני המלך'.

פעם אחת נכנס לפלטרין של מלך, כיון שלאדם זה היה רשות להיכנס ולצאת בארמון המלך, ממילא הוא יכל לקחת איזה בגדים שירצה. וראה קוזמירון של מטרונה שם. פירוש, בגד נאה וחשוב. ראה בגד של המלכה. גנב אותו, ובא ונתנו לבתו. התחיל מצווה לה, כל הבגדים לבשי אותם בפרהסיא, אבל קוזמירון זה, גנוב הוא. אל תלבשי אותו, אלא מן הדלת ולפנים. והנמשל, כך אמר משה לישראל, כל המצוות שנתתי לכם, הוא ממה שקיבלתי מהקב"ה. אבל השם הזה שאני נותן לכם, הוא ממה ששמעתי ממלאכי השרת, שבו הם משבחים להקב"ה, ונטלתי אותו מהם, לכך תהיו אומרים אותו בחשאי. וזהו 'שמע ישראל', מובא כאן רמז בפסוק, חמש אותיות שניות, 'משה'. סופי תיבות, 'עלה'. היינו מאמרם ז"ל, כשעלה משה למרום, הורידו לישראל. כך מהרי"ץ מביא בשם רי"צ ומ"ב. רי"צ היינו, רבי יוסף ציאה נע"ג. מ"ב היינו, ספר מנחה בלולה. אבל ביום הכפורים, אומרים אותו בפרהסיא, לפי שהם כמלאכים לובשים לבנים, ולא אוכלים ולא שותים, ואין בהם לא חטא ולא עוון. ממשיך מהרי"ץ, עוד משלו רז"ל, לבת מלך שהריחה ציקי קדירה. תאמר, יש לה גנאי. לא תאמר, יש לה צער. התחילו עבדיה מביאים לה בחשאי. ועיין פירוש המשל ברקאנטי פרשת ואתחנן, ובת"י ז"ל. היינו ספר בתולעת יעקב.

קדירה, הוא המובחר שבקדירה. והוא משל לשפע העליון היורד על הראש, ומשם לשאר מדותיו. והיא לא נזכרה בייחוד ההוא, כי אם באריכות הדל"ת. אם כן היה רמז, דל"ת ארוכה, אבל מה איתה? אז כביכול היא מצטערת שלא נתייחדה בכבוד שמים, וכו'.

הוא שואל לפני כן, ובדף מ"א, מדוע יעקב אבינו בחר דוק את המלים הללו, 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'? מהו השבח המיוחד בזה? והוא אומר טעם מאד מעניין. כל אות כאן, מצטרפת ומתחברת עם שם ה'. דהיינו, האות ב"ת, נאמר אך ב"י אל תמרדו [במדבר י"ד, ט"ו]. האות ש"ן, אֲשֶׁרִי הָעַם שָׁפְכָה לִּי אֲשֶׁרִי הָעַם שְׂיִי אֶלְדִּיו [תהלים קמ"ד, ט"ו]. העולם טועה ואומר, 'ש"י אלדיו', מבלי להוסיף לבטא את האות אל"ף. אבל זאת טעות. הדבר אינו דומה לפסוק 'אך ב"י אל תמרדו', שבו אכן לא מוסיפין אל"ף, כפי שנבאר לקמן. האות כא"ף, מִי בְּיִי אֶלְדִּינוּ הַמִּגְבִּיהִי לְשֶׁבֶת [שם קי"ג, ה"ז]. האות מ"ם, מִיִּי יֵצֵא הַדָּבָר [בראשית כ"ד, נ"ז]. האות ל"מ"ד, אִישׁ כִּי יֵדֵר נֶדֶר לִיִּי [במדבר ל', ג"ז]. האות ו"א"ו, וַיִּי שָׁמַיִם עָשָׂה [תהלים צ"ו, ה"ז].

וזה לשונו, למה לא בחר יעקב אבינו ע"ה אלא באלו אותיות בשכמל"ו? ולמה אמר כן? הטעם, לפי שאלו האותיות, משתמשים עם שם הוי"ה ברוך הוא. כיצד? הבי"ת, 'אך ב"י אל תמרדו', והש"ן, 'ש"י אלודינו' כנראה ישנה כאן טעות, וצ"ל 'אלדיו'. וואמנם כך מצאתי במקורו, שהוא כמו שציין בעצמו ספר ח"א, דהיינו חיי אברהם, בדף י"א אות ע"ז. הכא"ף, 'כ"י אלדיו'. המ"ם, 'מ"י יצא הדבר'. הל"מ"ד, 'כי ידר נדר ל"י'. והוא"ו, 'וי"י עשה'. הוא לא הביא את הפסוק 'וי"י שמים עשה' שאמרנו, ובתחילה חשבתי שהוא דילוג בטעות הדפוס, אבל אכן ישנו פסוק כזה בספר מלכים ובי' פרק י' פסוק י"ג, וַיִּי עָשָׂה אֶת אֲשֶׁר דָּבַר. א"כ, הרי ר"ת בשכמל"ו, מיוחדים עם השם. עכ"ל.

ישנו כלל, 'מש"ה מוציא, וכל"ב מכניס'. זהו רמז לדרך ביטוי שם השם. הכלל הזה מובא בספרים רבים. הן לגבי שם הוי"ה ברוך הוא, הן אלד"ים, הן אדנות, וכדומה. ולקחו סימן כעין זה שמצינו באלדד ומידד שהתנבאו כי משה רבינו מוציא את ישראל ממצרים, ויהושע יכניס אותם לארץ ישראל, כך כעין זה בעניינינו, האותיות מש"ה מוציאות, והאותיות וכל"ב (חבירו של יהושע) מכניס אותם. דהיינו, כשאומרים את שם ה', אם יש לפניו את האות מ"ם, אומרים 'מ"י יצא הדבר', כלומר האות אל"ף יוצאת במבטא. וכן באות ש"י, 'ש"י אלדיו', וכן באות ה"א, האות אל"ף יוצאת במבטא. וכל"ב מכניס היינו, אם האות ו"א"ו קודמת לשם ה', אזי אומרים וַיִּי שָׁמַיִם [תהלים ל"ד, ז"ג]. האות אל"ף אינה יוצאת במבטא, לא אומרים וַיֵּצֵא הַדָּבָר. 'מש"ה מוציא' פירושו, שמוציאים את האות. וכלב מכניס' פירושו, כאילו האות נכנסה. כגון 'כי אין כ"י אלדיו', האות כא"ף נכנסה, האל"ף של שם ה' אינה נשמעת. וכן באות ל"מ"ד, ל"י הָאָרֶץ וּמְלוֹאָה [שם כ"ד, א"ז]. למעשה ישנם הרבה דוגמאות, עשרות רבות. רק שהוא הביא דוגמא אחת מכל אות.

עשיתי חשבון, שחסרה לנו אות אחת, האות ה"א. הרי 'בשכמל"ו', הן שש אותיות. 'מש"ה וכל"ב', הן שבע אותיות. א"כ היכן האות ה"א? אלא תמצאו את התשובה בהפטרות תשעה באב [ירמיה ח' י"ט], הִנֵּה קוֹל שֹׁעֵת בַּת עַמִּי, מֵאָרֶץ מִרְחֻקִים, הִיִּי אֵין בְּצִיּוֹן, אִם מְלֻכָּה אֵין בָּהּ וְגו'. כעת מובן מדוע השמיטוה. רק שם יש את האות ה"א, שלא יוצאת במבטא, ה"י אין בציון. התרגום שם אומר, הא קל צוחת כנישתא דעמי, מארע רחיקא, וכו', השכינתא ד"י לית בציון. אין שכינה, ולכך היא נעלמה מכאן. אעפ"י ששם הוא בלשון שאלה, הנביא תמיה וכי השכינה אינה נמצאת בציון. אבל זה היה אז. וכעת זו המציאות שאיננה בעוה"ר. [כנלענ"ד בס"ד. ואח"כ ראיתי שכבר עמד על שאלה זו בספר

שערי יצחק – השיעור השבועי

מֵאַרְיָן מְצַרִּים, ותהלים פ"א, ט' י' י"א. הרי יש מכאן אסמכתא לכך שהקב"ה אמר "שמע", שנאמר 'שמע עמי ואעידה בך', ואח"כ 'אנכי י"י אלד"ך המעלך מארץ מצרים'.

וכן ישנה ראייה מהפסוק, שְׁמָעָה עַמִּי וְאֲדַבְרָה יִשְׂרָאֵל וְאֶעֱיֵדָה בְּךָ אֱלֹדִים אֱלֹדִיךָ אָנֹכִי וְשֵׁם נִי ז"ל, 'שמעה עמי'. הדבר הפלא ופלא. אנו חושבים שעשרת הדברות התחילו בפסוק אָנֹכִי י"י אֱלֹדִיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאַרְיָן מְצַרִּים מִבֵּית עֲבָדִים [שמות כ', ב']. תזכרו מה היה במעמד הר סיני. כעת נתחדש חידוש, שלא ידענו, כי כך התחילו עשרת הדברות, 'שמע ישראל, אנכי י"י אלד"ך'. כך אומרים חז"ל, שכך היה.

שאלה מהקהל: הרי גם את פסוק זה משה לא אמר?

תשובת מרן שליט"א: משה רבינו לא כתב זאת בתורה, כי לא נכתב מה שהתפרש בתורה שבע"פ. זוהי ההקדמה שהקדים הקב"ה במעמד הר סיני, "שמע ישראל", ועם ישראל שמעו זאת, אולם בתורה כתוב רק מ"אנכי", כי לא כתובות ההקדמות והפתיחה. רק העיקר כתוב.

חושבני לפי זה, דבר נפלא. ביאור בשירה "אם תחפצה בן איש". אינני יודע אם זהו הפירוש, או שזהו רק רמז או דרשה. כתוב כך, "שְׁמָעוּ לְאֹנְכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ". הרי לפי הדקדוק, לא נכון לומר שְׁמָעוּ (המ"ם בשוא נח), שזה לשון ציווי כידוע [כמו לדוגמא, וְדַרְשׁוּ מִחֻרְבוֹתֵיהֶם ותהלים ק"ט, י']. עיין חה"ד שם]. אלא צריך לומר שְׁמָעוּ (המ"ם בשוא נע). אבל אני משער, שאולי צריך לומר שְׁמָעוּ. ופירושו, שהקב"ה פונה לעם ישראל ואומר להם, תשמעו. ואולי הרש"ש זיע"א התכווין למדרש הזה. צריך לבדוק בכתביד קדשו, כיצד שם הניקוד, אולי בחירק שְׁמָעוּ. ואין צריך להידחק ולומר, שבגלל משקל השיר, עושים את השוא נח או נע. כמו בשיר חתני מה מאד 'יקרה', הקו"ף

מדרש תלפיות, ענף ברכה שבמקדש, יעו"ש דרכו. וע"ע להגר"ח פלאגי בס' כפר לחיים (לגבי סדר עבודה של יוהכ"פ ד"ה בשכמל"ו). ובס' וימהר אברהם מערכת כ' אות תל"ג].

השלמה בעניין יישוב הסתירה בדברי חז"ל בעניין מאימתי זכו ישראל לומר פסוק בשכמל"ו, והתייחסות לתירוץ "מדרשים חלוקים".

שאלנו בשיעור הקודם קושיא, שלענ"ד היא קושיא חזקה, אבל אני מתפלא שלא ראיתי אף אחד ששואל את השאלה הזאת. אמנם ב'מדרש רבה המבואר' עמדו על שאלה דומה, אבל על השאלה העיקרית הם לא עמדו.

כתוב במדרש רבה פרשת ואתחנן, מהיכן זכו ישראל לקרוא את שמע? מפרשים כאן שהכוונה 'מאימתי', ממתי נהג והתקבל זאת בעם ישראל. אינני יודע אם הדבר מדויק, כי אולי הכוונה היא, מה המקור לזה? מהו שורש הדבר, שעל פיו אנו קוראים קרית שמע? אבל יכול להיות שגם פירושם הוא נכון. אמר רבי פנחס בר חמא, ממתן תורה זכו ישראל לקרית שמע. כיצד? אתה מוצא, לא פתח הקב"ה בסיני תחילה, אלא בדבר זה. אמר להם, 'שמע ישראל אנכי י"י אלד"ך'. נענו כולם ואמרו, 'י"י אלד"ינו י"י אחד'. ומשה אמר, 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

דהיינו, קרית שמע התחילה, ממעמד הר סיני. הקב"ה בהר סיני פתח ואמר 'שמע ישראל', 'אנכי ה' אלד"ך'. וכולם ענו ואמרו 'י"י אלד"ינו י"י אחד'. אמנם לכאורה הדבר פלא עצום. היכן כתוב במעמד הר סיני 'שמע ישראל'? כבר מהרז"ו בפירושו על מדרש רבה השתומם על כך, כיצד חז"ל אומרים שהקב"ה אמר שמע ישראל, ולא הביאו ראייה מהיכן דרשו, ומהיכן דבר זה יצא?

אולם עכ"פ הוא מביא לכך ראיות עצומות. נאמר בפסוק, שְׁמָע עַמִּי וְאֶעֱיֵדָה בְּךָ יִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמָע לִי, לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נָכַר, אָנֹכִי י"י אֱלֹדִיךָ הַמַּעֲלֶיךָ

בשוא נח, בגלל היתדות והתנועות. וכדומה. אינני יודע אם פירוש זה מסתדר בהמשך, "מפי גבורה הם ותורה שמרו", שם משמע שהמדובר בשומעים. עיי' בפירוש הדיואן, נעימות שיר, דף ט'. אבל זאת הערה. צריך לבדוק, האם לא השתבש הנוסח. אם מישהו יראה נוסחא יותר מדוייקת, שיאמר לנו.

נחזור לענייננו, לפי הדעה הראשונה במדרש זה, מגלים לנו חז"ל, שלפני "אנכי יי' אלדיך" נאמר פסוק "שמע ישראל". ומביא שם המדרש אחריתו [באות ל"ה] דבר אחר, "שמע ישראל", מהיכן זכו ישראל לקרית שמע? משעה שנטה יעקב למיתה, קרא לכל השבטים ואמר להן, שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחווים לאלוה אחר. מניין? שכך כתיב, הקבצו ושמעו בני יעקב וגו', מהו ושמעו אל ישראל אביכם? אמר להן, אל ישראל אביכם הוא. אמרו לו, שמע ישראל יי' אלדינו יי' אחד. והוא אמר בלחשיה, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ובהמשך אומר המדרש [באות ל"ו], דבר אחר, "שמע ישראל", רבנן אמרי, בשעה שעלה משה למרום, שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה בשכמל"ו, זיהוריד אותה לישראל. כאן לא כתובה המלה 'גנב', כנראה היתה להם גירסא אחרת, או שמישהו 'גנב' את המלה הזאת מהמדרש... חשב שהדבר לא מכובד. אבל בספרים רבים אחרים מעתיקים זאת כך, 'גנב'. אמנם אחר כך כתוב, ולמה אין ישראל אומרים אותו בפרהסיא, אמר רבי אסי, למה הדבר דומה? לאחד שגנב קוזמין מתוך פלטין של-מלך, נתנה לה לאשתו ואמר לה, אל תתקשטי בה בפרהסיא, אלא בתוך ביתך. אבל ביום הכיפורים, שהן נקיים כמלאכי השרת, הן אומרים אותו בפרהסיא.

נמצאנו למדים, כי חז"ל מביאים כאן שלוש דעות, מהיכן זכו ישראל לקרית שמע? א' ממתן תורה. ב' מיעקב אבינו. ג' משה גנבו

ממלאכי השרת. במדרש רבה המבואר בהערות [דף ש"ל] הם שואלים לגבי הנאמר באות ל"ה, שהרי למעלה באות ל"א הביא המדרש שהדבר נלמד ממתן תורה? והם כותבים כך, הדבר לא סותר, יתכן בני יעקב הראשונים שאמרו, ומשה למד את זה מהם וכו'. את הקושיא הזאת הם תירצו, כי יכול להיות שבני יעקב אמרו זאת בתחילה, ומשה רבינו למד מהם, ובמתן תורה אמרו זאת שוב. לקושיא קלה זאת הם התייחסו, אבל על קושיא העצומה שאנו שואלים, הם לא עמדו. מדוע משה רבינו היה צריך לגנוב זאת ממלאכי השרת, הרי הדבר קיים במסורת מיעקב אבינו? זוהי קושיא עצומה.

תירצנו בס"ד את הקושיא הזאת ואמרנו, שישנו פרט השנוי במחלוקת, והוא מה אמר יעקב אבינו לבניו. כל אלה שלא שאלו את השאלה הזאת, אולי הם תירצו לעצמם, (בלי לכתוב זאת במפורש בנ"ד) ש'המדרשים חלוקים', ישנם חילוקי דעות בכך. ווע"ע מג"א ומחצית השקל בהל' יוהכ"פ סי' תרי"ט סק"ח. אבל ברצוני להרחיב קצת בעניין זה.

אכן, אפילו הראשונים כותבים תירוץ זה, 'מדרשים חלוקים', הרבה מפרשים אומרים כך, כאשר יש סתירות, ומשהו אינו מסתדר, מתרצים מדרשים חלוקים. למשל, במסכת ברכות [דף מ' ע"א] ועוד מקומות כתוב, אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר, גפן היה. רבי נחמיה אומר, תאנה היתה. רבי יהודה אומר, חטה היתה. כיצד אפשר לתרץ זאת? זה היה חטה, או תאנה? לכן הם מתרצים ואומרים, שהמדרשים חלוקים.

אבל המעמיק והיודע למה התכוונו חז"ל, מבין כי כל הדברים אמת. אלו משלים, שכולם מתכוונים לדבר אחד. לכל הדברים הללו ישנם תירוצים. אבל ישנם שלוקחים את הדברים בשטחיות, ואומרים ש'המדרשים חלוקים'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

וזה אומר שאינו חימוץ. השאלה היא, איך להגדיר חימוץ? הם נחלקים בהבנת העניין. זה אומר, האורז תופת, כמו חמשת מיני דגן. וזה מפרש, שהחימוץ הוא בדרגה מסויימת, והאורז אינו בגדר חימוץ, כמו שהרמב"ם אומר והלכות חמץ ומצה פ"ה ה"א] שאין זה חימוץ אלא סרחון. כל מי שמבין, רואה את ההבדל. אמנם הוא מתנפח, אבל אין לו בדיוק את אותן התכונות של חימוץ. לכן לפי רבי יוחנן בן נורי, הוא בגדר חמץ. וחכמים אומרים, שאינו בגדר חמץ.

א"כ הוא לקח זאת גם לענייננו, לגבי הדברים שהיו בעבר. כי לכאורה, מה שאומרים אין מחלוקת במציאות, זהו רק על דברים שבזמננו, שאפשר לבררם, אבל על דבר שהיה בזמן אבותינו בדורות הראשונים, לכאורה למה שלא יתווכחו? ממילא הם 'מדרשים חלוקים', כי הויכוח הוא על מה שהיה בזמנם. ואיך תברר זאת? הרי אין עדים שיוכיחו. אבל אומר המהרח"ו, לא יכול להיות 'מדרשים חלוקים', כיון שזוהי 'מחלוקת במציאות', ואין מחלוקת במציאות.

ולפי דעתי, ברור ופשוט שכך הוא. והראיה, שלא תמצא בשום מקום בחז"ל, שיגידו בלשון 'אולי', או 'אפשר'. בראשונים תמצאו לשון זו, כגון הרמב"ן שכותב 'יכול להיות כך', 'אפשר לומר כך'. אבל בחז"ל, לא מצאנו אף מקום כזה. חז"ל לא אמרו 'יכול להיות שיעקב אבינו אמר בשכמל"ו', לחז"ל היתה מסורת. ואם חכמים אלו אמרו כך, וחכמים אלה אמרו כך, צריך ליישב את הדברים.

א"כ זכינו ותירצנו קושיא זו, כי גם אותם החכמים האומרים, שמשה רבינו לקח זאת ממלאכי השרת, הם מודים שיעקב אבינו קרא לבניו ואמר להם 'אולי יש פיסול ח"ו וכו'. הויכוח הוא רק על פרט אחד, האם יעקב אבינו אמר את 'בשכמל"ו', או שאמר 'יהא

כתוב בסידור האר"י של רבי שבתאי ודף קכ"ב, או לו מי שמתגאה, ומחמת גאוה שאינו יודע כיצד ליישב, אומר מדרשים חלוקים הם. ח"ו, זה אינו נכון. כל דברי תורה, אין בהם נפתל ועיקש. מקורו הוא מאמר שלמה הרח"ו [פסיעותיו של אברהם אבינו, אות ל"ז, ואוי למי שהוא מתגאה בעצמו, שמחמת שאינו יודע לתרץ, אומר כי מדרשים חלוקים הם. וכן בכל מקום כיוצא בזה. ולא קרא, כי לא דבר ריק הוא, ואין בדברי חז"ל ח"ו שום דבר לבטלה, והכל אמת ואמונה, ואוי להן לבריות מעולבנה של תורה. אל תחשוב, שרק על פי הסוד ישנם תירוצים. כי אף כפי הפשט, יש כח בשכל האדם לתרץ וליישב את המקראות כפי פשטן, ולקיים דברי רז"ל, אין נפתל ואין עיקש והם אמת. ולא יחשבו הפשטנים, כי לבד על דרך הקבלה אפשר להעמיד המחלוקת, כי גם על דרך הפשט, הכל אמת ואמונה. אה"כ הוא כותב [אות נ"ט], ידעתי, כי מי שלא ירצה "לטרות" ליישב, מי שלא רוצה להתאמץ לתרץ סתירות, יאמר המדרשים חלוקים. וכבר אמרנו למעלה, שאין זה סברת חכמי האמת, אלא כולם הם דברי אלדים חיים. וכבר אמרתי, שאין מחלוקת במציאות.

ישנו מושג, 'אין מחלוקת במציאות', ואין בכך חולק, כיון שחז"ל לא התווכחו על דבר שהוא במציאות. כגון מה שמצינו במסכת פסחים ודף ל"ה ע"א], מחלוקת רבי יוחנן בן נורי ורבנן, האם האורז מחמיץ, או שלא? שואל הירושלמי [שם פ"ב ה"ד], לכאורה על מה הם חלוקים? שיבדקו זאת? מה הויכוח האם אורז מחמיץ או לא? עונה הירושלמי, על עיקר בדיקתה הן חולקין. דהיינו, אין מחלוקת במציאות, זה לא שיושבים חכמים בבית המדרש, ומתווכחים על דבר שאפשר לבררו. אכן בבית המדרש אי אפשר לבדוק זאת, אבל צריך לבדוק בעצמם או לשלוח אנשים שיבדקו את הדבר. אלא המחלוקת היא, כיצד לפרש את הדבר? ראו את בישול האורז, וזה אומר שזהו חימוץ,

שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, כפי שכתוב בתרגום ירושלמי [בפרשת ויחי] על פסוק זה. בפרט זה, יכול להיות שיהיה ביניהם ויכות. פירוש זה מסתדר יפה מאד, כיון ש"מדרש רבה" התחבר בארץ ישראל, וגם "תרגום ירושלמי" כשמו כן הוא, נתחבר בירושלם. וא"כ הם מתאימים. אבל התלמוד בבלי במסכת פסחים, התחבר בבבל, ולפי חכמי בבל אמר יעקב אבינו 'בשכמל"ו', כך הם קיבלו, וחכמי ארץ ישראל חולקים עליהם. ווע"ע בפ"י אהבת יהונתן (שמרלר) על תרגום ירושלמי שם בפ' ויחי, שכתב כי לא ידע את המקור. וע"ע בתרגום ירושלמי פרשת ואתחנן ובמיוחס ליונתן בן עוזיאל שם.

דייקתי בן קצת בספר מדרש הגדול, שהביא עניין זה בפרשת ואתחנן ודף קכ"ו כך, אמר להם, שמא יש ביניכם מחלוקת על מי שאמר והיה העולם? אמרו לו, שמע ישראל אבינו, כשם שאין בליבך מחלוקת, כך אין בליבנו מחלוקת, אלא י"י אלדינו י"י אחד. ח"ו איננו חלוקים, האמונה שלנו היא אמונה שלימה בה' בלי חציצה. ועליו הוא אומר [בראשית מ"ז, ל"א], וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמֶּטֶה. וכי יעקב משתחוה על ראש המטה? אלא שהודה ושיבח, שלא יצא ממנו פסולת. לפי הסבר זה, הם אמרו 'שמע ישראל י"י אלדינו י"י אחד', ויעקב אבינו הודה ושיבח זאת. ויש אומרים, וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמֶּטֶה, על שעשה ראובן תשובה. דבר אחר, שאמר בשכמל"ו. א"כ רואים שהם נחלקו כאן במפורש על כך. כולם מודים לעניין עצמו, באופן כללי, אבל לגבי מה יעקב שיבח? אחד אמר שהוא שיבח על שלא יצא ממנו פסולת, ואחד אומר שהוא שיבח על שראובן חזר בתשובה, ואחד אומר שהוא אמר בשכמל"ו. א"כ הדברים מבוססים.

שאלה מהקהל: גם זה אינו סתירה, כי יתכן שיעקב אבינו עשה את כל הדברים. תשובת מרן שליט"א: יכול להיות. אבל לנושא דידן, לפי שיטתנו יעקב אבינו לא אמר בשכמל"ו, כי אם הוא אמר זאת, וכך זה

במסורת ובקבלה, א"כ כיצד משה רבינו לא ידע זאת? למה הוצרך משה לגנוב זאת מהמלאכים? וכי דבר שכל ישראל היו יודעים, משה רבינו לא ידע? היתכן? לכן אמרנו, כי מי שאמר זאת סובר, שיעקב לא אמר את בשכמל"ו. ולגבי הפירושים האחרים, אה"נ יתכן שכולם אמת, כמו שכתוב לגבי אסתר ובמגילה דף ט"ז ע"ב, מה ראתה אסתר שזימנה את המן למשתה עם אחשורוש? ויש שם בגמ' תירוצים רבים, ובסוף אליהו הנביא אמר שכוונתה היתה "ככולהו תנאי, וככולהו אמוראי".

מה שאמרנו קודם כי דברים רבה והירושלמי שהיו בא"י, חולקים על הפרט של בשכמל"ו המוזכר בגמרא שלנו שנתחברה בבבל, צריך לחדד את הדבר יותר, לפי שזה אינו כ"כ פשוט. כי אמנם עלפי מה שהר"ד אבודרהם ומהרי"ץ העתיקו את שני הטעמים, הגמרא תחילה ואח"כ את דברים רבה, זה נראה כך. אבל למעשה הרי גם בדברים רבה (עכ"פ בנוסחתו שלפנינו) הובאה גם כן הדעה שבגמרא, אלא שזה בלשון דבר אחר, ואף בכמה פרטים שהם קצת שונים. לכן יש להוסיף ולהסביר שבזה גופא חלוקים הדעות שבדברים רבה עצמו, האם אמר יעקב אע"ה בשכמל"ו, או איש"ר.

השלמה בעניין פירוש מהר"ש שבזי זיע"א ש"גנב" היינו "שמר", ופירוש המלה "נטרית" שבתרגום אונקלוס. לגבי העניין שמשם רבינו ח"ו 'גנב' זאת מהמלאכים, הבאנו בשם רבינו שלום שבזי נע"ג בספרו חמדת ימים [פרשת ואתחנן דף רס"ג], שהפירוש 'גניבה', היינו 'שמירה'. לא הספקתי להרחיב בעניין זה.

הרש"ש מביא ראיה, מתרגום הפסוק גִּנְבְּתִי יוֹם וּגְנַבְתִּי לַיְלָה ובראשית ל"א, ל"ט, התרגום הוא נטרית ביממא ונטרית בליליא. א"כ מפרש הרש"ש, כי מה שכתוב שמשם רבינו 'גנב' זאת מהמלאכים, אין הכוונה 'גנב' ממש, אלא ששמר זאת מהם, הסתירו מהם.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אחר הנקודות אשר זכרנו, ואות ה"א ח"ת עא"ן הבאה אחריה, וקריאת הפתח כאילו ביניהן אות אחרת. דהיינו, כשיש אחת מהניקודים האלה, ואחריהם אות גרונית, עושים ביניהם ניקוד פתח. הוא דייק לומר, שכותבים פתח בין האות הזאת לאות הזאת. לצערינו הספרים הרגילים אינם מדויקים, במלים כגון רְקִיעַ, רִיחַ, יְגִיעַ, הם עושים את הפתח תחת האות הגרונית, כגון רְקִיעַ. וילד שאינו יודע עדיין לקרוא, לא לימדו אותו, יקרא רְקִיעַ, בפתח תחת העאן, וכן רִיחַא, יְגִעַא, וכדומה. אבל הפתח צריך להיות באמצע, בין האות הקודמת לאות הזאת. ישנם ספרים, שהלכו לקצה השני, עשו ההיפך, כגון רִיחַ, עשו פתח תחת הו"ד. נמצא, שאין זה צודק, ואין זה צודק, אלא הפתח צריכה להיות באמצע, והמלה מתחלקת כך, רִי י ח.

שאלה מהקהל: מה יעשו במלה מְזַבֵּחַ?
תשובת מרן שליט"א: במלה מזבח, אפילו שאין שם ו"ד כלל, לא עושים את הפתח באמצע האות ח"ת, אלא בצד ימין של הח"ת. תראה בספרים המדויקים, כגון "תורה קדומה", וכך הוא בתיגאן כת"י ובכל הספרים הקדמונים המדויקים, הפתח נמצאת בצד ימין של האות ח"ת, כיון שאין כאן אות ו"ד. זהו כמו המלה "ירושלם", שהיא חסרה ו"ד, א"כ הפתח נמצא בין האות למ"ד לאות מ"ם, להורות שחסר כאן משהו.

ממשיך המקנה אברם ואומר, אך אמנם איזו היא האות שראוי לבטא בה בפתח, ראיתי דעות שונות. כי רוב המדקדקים אשר ראיתי, סומכים על קְרָאֵי טבריה מבטאים בה כאילו היתה שם אל"ף, כמו מְזַבֵּחַ, קוראים כאילו כתוב מְזַבֵּחַ. אבל מורי הר"ר משה שר שלום היה אומר, שקריאת הפתח הזאת, נוטה למוצא הנח שתורה עליו הנקודה הקודמת אליה. כי אם היא צירי או חירק, תתנועע הפתח כמוצא הו"ד כמו מזבח, קריאתו לפי זה הדעת כמו מְזַבֵּחַ, אך הו"ד רפה מאד בקריאה, עד שתיראה כמעט נחה.

אבל לכאורה הדבר פלא עצום, כי מובן לכאורה, וכן ימצא מי שיעיין במפרשי התרגום, והקרוב ביותר אצלנו הוא בעל מרפא לשון, והוא אומר ש'נטרית ביממא' זה אינו הפירוש ל'גנובתי יום', אלא שאונקלוס לא רצה לתרגם 'גנובתי' לשון גניבה, משום שהדבר כבר כתוב ברישא, אָנְכִי אֶחְטָנָה מְיָדִי תְּבַקְשָׁנָה, שפירושו הוא, מה שנגנב אני אשלים. וכי הוא חוזר פעם נוספת על אותו הדבר? לכן הוסיף אונקלוס מלים, בכדי שלא לחזור על הרישא. וכן מסקנת בעל ספר נתינה לגר, שאונקלוס פירש את הטעם, ולא את המלים. הרי לפעמים אונקלוס אינו מפרש מלה מקבילה למלה, אלא לפי העניין.

אבל הרש"ש כנראה לא למד כמותם, ומצאתי לכך מקור בקדמונים. הדבר מובא במחברת מנחם בן סרוק ואת נטרו, לדבריו כוונת אונקלוס, שזהו הפשט. מה שמפרש אונקלוס 'נטרית', הוא בלשון סגי נהור. ונראה שכוונתו, שהמלה 'גנובתי' היא בלשון סגי נהור. דהיינו, ההיפך מגנב, הוא שומר שלא יגנבו. וכך מובא בשמו בנתינה לגר. אמנם במחברת מנחם עצמה מובא בשם "הפותרים הקדמונים" בסגנון אחר, שהכוונה שמרתי גם בלילה, הייתי ניעור גם אז, כדרך הגנבים שהם ניעורים אז.

השלמה בעניין "פתח גנובה", דברי בעל מקנה אברם,

והשלמת פירוש מרן שליט"א בעניין זה.

לפי זה אפשר לפרש את מה שדיברנו בעניין "פתח גנובה", שאלנו למה היא נקראת 'גנובה'? משום שהאות לוקחת את הניקוד של האות האחרת. פירושו, שהיא באה לשמור, שהאות הגרונית לא תיעלם.

בעל "מקנה אברם", זהו רבי אברהם דבלמש, שהיה אחד מהראשונים, כותב כך, כל אות שתהיה בצירי או בחולם או שורק או חירק, ואחריו ה"א או ח"ת או עא"ן בסוף התיבה, לעולם יכתב פתח בין האות אשר תחתיה או

וזהו דבר חידוש, 'היו"ד רפה מאד בקריאה, עד שתיראה כמעט נחה'. דהיינו, אינה ממש יו"ד גמורה, מְזַבְּ יח, אלא כעין גנוב. אינני יודע, לא שמעתי מי שקורא כך. מה שכן שמעתי, שישנם העושים זאת בדגש. 'יהי רַקִּיעַ בתוך המים'. 'אשה כי תזריע'. הרבה קוראים כך. את המלה יְרִיחַ, לא שמעתי מי שידגיש, וכן המלה 'מזביח'. אבל זְרוּחַ, שמעתי שישנם מדגישים זאת. בדקתי בספרים, כגון בתאג מדוייק שכתבו סופר דייקן, כת"י הסופר ה"ר יהודה חאזי (שהיה בדורו של מהרי"ן) זצ"ל, וראיתי שהוא עשה דגש. בתיבה 'רוח', אינו יכול לשים דגש, כי אין שם שורק. אולם בדקתי גם בתיגאן אחרים, והם לאידך גיסא לא עשו זאת בדגש.

כנראה צודק בעל "מקנה אברם", כי לכן אין בפועל יו"ד כתובה. אבל כיון שעשו 'מזביח' בצורה חלשה, לבסוף לא ידעו אם זה יו"ד או אל"ף, ויצאה מזה המחלוקת. אולי לכן הם החליטו לעשות 'רַקִּיעַ', בדגש, בכדי שלא נגיד רקיאע. שיהיה בטוח שקראתי נכון. אבל חושבני, שאין צורך להגזים עד כדי כך. ואולי דגש זה בא מחוסר תשומת לב.

והוא ממשיך עוד וכותב, ואם הנקודה חולם או שורק, שיורו על הוא"ו, אז תנועת הפתח נוטה למוצא הוא"ו, כמו גְבוּהַ, אֱלוֹהַ. גם בפסוק עָנִי אָנִי וְגֹעַ מְנַעַר וְתִהְיֶה פִּי, ט"ו, זה בצירי אפילו שיש הוא"ו, כיון שהיא בצירי. אבל גְבוּהַ, כגון בפסוק עַל הַר גְּבֵהַ עָלַי לֶךְ וְשַׁעֲיָה מִ ט"ו, תנועת הפתח נוטה למוצא הוא"ו. והוא אומר כך, ונראים דבריו לשתי סיבות. האחת, כי לא מצינו במסורת זכר אלה התיבות בין הקרואים ולא נכתבים. והשנית, כי קדמוני המדקדקים קראו התנועה הזאת "תנועה גנובה". על זה ביארנו, מדוע היא נקראת תנועה 'גנובה'. אבל לפי דבריו, היא נקראת תנועה 'גנובה', בגלל שהיא רפויה ואינה נשמעת כ"כ במבטא. דבר גנוב, מצניעים אותו, בכדי שלא יהיו עליו טענות

ומענות. והוא ממשיך ומסביר, ואם אין הטעם כמו שחשבו מקצת המדקדקים, ובפרט רבי אבשלום מזרחי בספרו בשיר שקרא אמרי שפר, שאמר שהטעם הוא מפני שנגנבה השוא שראוי להיכתב באות ה"א חיי"ת עא"ן שבסוף התיבה, כי מה שאמר, לא יגרום קריאת אות אשר לא נכתבה. הוא מביא בשם רבי אבשלום מזרחי, שמבאר שהיא נקראת 'גנובה', כיון שהיה צריך להיות שוא מתחת הה"א החיי"ת והעא"ן, ועל ידי שהוספנו אות זו, השוא נעלם. משמע מדבריו, שהיה צריך להיות שוא במלה 'מְזַבְּחַ', כמו וַיַּחַד יִתְרוּ וּשְׁמוֹת יִיחַ, ט"ו, וַיִּבְךְּ וּבְרֵאשִׁית כ"ז, ל"ח, וכדומה. א"כ כשאומרים מְזַבְּחַ, כאילו גנבו אותו. העלמנו את השוא. אבל בעל מקנה אברם דוחה את דבריו ואומר, אך הטעם הוא לפי דעתי, מפני שתנועת הפתח במוצא הנח היא כל כך רפה, שנראית גנובה.

בנוסף אמרנו פירוש אחר, אינני יודע אם זהו פירוש 'חלק', נראה יותר שהוא בדרך צחות, אבל 'שבעים פנים לתורה'. בכל אופן לפי דבריו, 'גנובה' היינו, שזהו רפוי וחלש ומוסתר ואינו בולט. אבל לדידן, שאנו קוראים מְזַבְּחַ, ביו"ד גלויה ממש, לא מתאים הפירוש הזה. לכן הבאנו את פירוש הרש"ש זיע"א כדלעיל. זוהי הסיבה האחרת שאמרנו, למה משתמשים במלה מגונה כזאת? למה אומרים פתח 'גנובה'? הרי היה אפשר להגיד "פתח קרי ולא כתיב"? כמו שאומר הרמ"ה, רבנו מאיר הלוי ומובא במנחת שי בראשית א' ו'. אלא תירצנו, שזהו מלשון שמירה, שהוא שומר על התנועה, שומר על האות הגרונית שלא תיעלם בקריאה.

תירוצנו נוסף אמרנו, שאכן לגנוב זהו דבר מגונה, אבל צריכים לדעת, שלפעמים מותר לגנוב. והראיה, שכתוב ברעיא מהימנא, בזוהר הקדוש פרשת יתרו ודף צ"ג ע"ב, למה הטעמים הם לֹא תִגְנֹב, לֹא תִרְצֹחַ וגו', לכאורה יש כאן שינוי המשמעות, ע"י ההפרדה שעושה

שערי יצחק – השיעור השבועי

כיון שרואה שהוא רמאי, לכן הוא נותן לו להבין שאם יהיה כך הוא יזכה בדין, ואחר כך הוא תופס אותו על שקריו. גניבת דעת אסורה, אבל לדיין מותר לגנוב את דעת בעלי הדין, בכדי להוציא את האמת לאור. לכן כתוב 'לא, תגנוב'. זה מובן כי עשרת הדיברות, הם שורש כל התורה.

אם-כן, נאמר גם אנחנו כאן, 'לא, תגנוב', 'פתח גנובה' מותר. כלומר, באים לומר לנו, שישנם דברים שמותר ואפשר לגנובם.

בעזרת ה' זכינו להבין דברי חכמים וְחִידָתָם ומשלי א' ו'. המקום ברוך הוא יזכנו ויעזרנו על דבר כבוד שמו, להגדיל תורה ולהאדירה, אכ"ר.

טעם הטפחא, כביכול מובן, לא, תגנוב. לא, תרצח. כן תגנוב, כן תרצח. אתמהא.

דרך אגב, ישנם קוראים המאריכים יותר מדי, אבל צריכים לדעת שהדבר אינו מדוייק. הם עושים, לא, מושכים את הניגון, תגנוב. הדבר אינו טוב, כיון שהדבר נשמע כמו לו בוא"ו. כפי מנהגינו לחלק בקריאה בין 'לא' שהוא לשון שלילה, ל'לו' בוא"ו שהכוונה אליו, ע"י שמאריכים בתנועתה. אמנם נכון שיש כאן טפחא, אבל לא צריך להאריך אותה כל כך הרבה. היא בטפחא, אבל כמה צריכה לטפח? לא כך צריכים לקרוא. אפשר לומר טפחא בהפסק קטן יותר. ואם הוא אומר 'לא' בהפסק חזק, כאילו הוא אומר שיגנוב את של-חבירו. הקוראים הדייקנים אינם מאריכים בכך. גם בפסוק, לא יום אחד תאכלון ולא יומים 'ולא' חמשה ימים 'ולא' עשרה ימים ובמדר 'א, י"ט, אם תאמר 'ולא' בהפסק חזק, אתה משנה את המשמעות. אבל אלו הם דברים דקים מן הדקים.

בכל אופן, למה כתוב, 'לא, תגנוב?' עד"ז בסוף פרשת כי תצא, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים. 'לא', תשכח ודברים כ"ה, י"ט. אומר רבינו בחיי שם, כי אכן מפני שלעתיד לבוא ישתכח זכר עמלק. 'לא, תשכח', רמוז כאן, שהוא יישכח אז. א"כ הדבר אינו לחנם. שינינו את המשמעות קצת, בכדי לרמוז משמעות אחרת.

אומר רעיא מהימנא, אם לא היה כתוב 'לא, תרצח' בהפרדה זאת, יהיה אסור להרוג נפש, ואפילו לבית-דין יהיה אסור להרוג. לכן הכתוב אומר 'לא, תרצח', דהיינו שלפעמים מותר לרצוח. וכן 'לא, תנאף', אם לא היה כתוב כך, היה אסור להתחתן. וכן 'לא, תגנוב', אם לא היה כתוב כך, היה אסור אפילו לגנוב דעת רבו בתורה, או לפעמים הדיינים גונבים את דעת בעלי דינים. דהיינו הדיין מטעה את בעלי הדינים, גונב את דעתו,

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741